Samenvatting

VISIE OP TERUGKEER

VluchtelingenWerk Nederland

De missie van VluchtelingenWerk is dat vluchtelingen in ons land de bescherming krijgen die zij nodig hebben. Maar als na een zorgvuldige procedure beslist wordt dat bescherming niet, of niet meer, nodig is kan terugkeer aan de orde komen. Wat is onze visie daarop en waar zetten wij op in?

Vijf principes

VluchtelingenWerk Nederland hanteert vijf principes ten aanzien van terugkeer van asielzoekers:

1. **Terugkeer moet bij voorkeur zelfstandig zijn**
   Als de asielzoeker zelf een (geïnformeerd) besluit neemt om terug te keren, is sprake van 'zelfstandig vertrek'. Wij gebruiken niet de term 'vrijwillig vertrek', omdat ook een zelf genomen besluit tot vertrek vaak door de omstandigheden is afgedwongen.
   VluchtelingenWerk geeft de voorkeur aan zelfstandig vertrek boven gedwongen terugkeer, omdat hiermee (beter) invulling kan worden gegeven aan de principes van veiligheid, waardigheid en terugkeer 'met perspectief'.

2. **Er moet bij terugkeer perspectief zijn**
   Duurzame terugkeer kan alleen als de asielzoeker perspectief ziet voor een (her)nieuw(d) bestaan en daadwerkelijke re-integratie. Dit betekent: dat de opvang in Nederland van goede kwaliteit moet zijn en moet inzetten op zo veel mogelijk zelfredzaamheid; dat het land van herkomst in staat en bereid moet zijn om terugkeerders te verwelkomen in de samenleving en hen de noodzakelijke (medische) voorzieningen te bieden; en dat terugkeerder ergens kunnen aanhaken, zowel qua sociaal netwerk als qua sociaal-economische positie.

3. **Terugkeer moet veilig zijn**
   Voor terugkeer is het noodzakelijk dat in het land van herkomst sprake is van 'juridische veiligheid', dus vrijheid van angst voor vervolging of onmenselijke behandeling bij terugkeer. Daarnaast moet sprake zijn van 'fysieke veiligheid' (tijdens de route, waaronder bescherming tegen gewapende aanvallen) en 'materiële veiligheid' (waaronder toegang tot land en het verwerven van middelen van bestaan). Hierbij moet steeds de meest actuele situatie, tot en met het moment van feitelijke uitreis, worden beoordeeld.

4. **Terugkeer moet waardig zijn**
   Er mag geen sprake zijn van een negatieve en veroordelende houding tegenover afgewezen asielzoekers. Ook moet er tijd en ruimte zijn voor de psychosociale aspecten die een rol spelen bij vraagstukken rondom afwijzing en terugkeer. Zowel het zendende als het ontvangende land moeten de asielzoeker respectvol behandelen en zijn rechten erkennen.

5. **Terugkeer moet gemonitord worden**
   Terugkeer, zowel zelfstandig als gedwongen, moet worden gemonitord. Dit beschermt de rechten van de individuele asielzoeker, maar draagt ook bij aan een effectief terugkeerbeleid. Monitoringsrapporten spelen een rol in het schetsen van een realistisch toekomstperspectief en bevorderen zo het nemen van geïnformeerde besluiten. Uitzettingen van kwetsbare groepen, zoals (alleenstaande) vrouwen en gezinnen met kinderen verdienen bijzondere aandacht. Hetzelfde geldt voor uitzettingen naar conflictgebieden. De monitoringsrapporten moeten ook inzicht geven in het inzetten van dwangmiddelen tijdens uitzettingen. Daarnaast zou de overheid (steekproefsgewijs en op basis van signalen) moeten monitoren hoe de situatie van afgewezen asielzoekers ná toelating is. Hebben zij problemen met de autoriteiten en/of derden? De monitoringsrapporten moeten openbaar zijn, mede met het oog op de (parlementaire) controle op de uitzettingspraktijk.

Randvoorwaarden

Tijd
Werken aan terugkeer vereist een mentale omschakeling van de asielzoeker, die immers hoopte in Nederland een veilige toekomst op te gaan bouwen. Een eerste afwijzende beslissing door de IND wordt in het algemeen niet geaccepteerd nu er immers nog beroep bij de rechter openstaat. Dat is dan ook geen goed moment om al het gesprek aan te gaan over terugkeer. Ook kan van een asielzoeker niet worden gevergd dat hij zich tot de autoriteiten van zijn land van herkomst wendt voor het verkrijgen van reisdocumenten, voordat een rechter een oordeel heeft gegeven over zijn verzoek om bescherming.

Rust en ruimte
Er is rust en individuele begeleiding nodig voor de verwerking van een negatieve beslissing. In plaats van te moeten verhuizen naar vrijheidsbeperkende locaties zouden asielzoekers moeten kunnen werken aan terugkeer in het asielzoekerscentrum waar de asielprocedure is doorlopen, met op maat gesneden begeleiding en voorzieningen die recht doen aan de behoeften van deze specifieke doelgroep. Het lage voorzieningenniveau en de omstandigheden in de sobere, op vertrek gerichte locaties zijn onwenselijk.
Ze ondermijnen de gezondheid van de bewoners en ondergraven ook de doelstellingen van de overheid, die immers wil dat de mensen effectief meewerken aan vertrek. Mensen raken gehospitaliseerd en kunnen niet meer in actie komen om aan hun toekomst te werken. Ook kan het bij elkaar plaatsen van mensen die moeten terugkeren een negatieve impact hebben op de terugkeerbereidheid. Tot slot zijn de verplichte verhuizingen een onnodige belasting, vooral voor gezinnen met kinderen en mensen met psychische klachten.

Dak boven het hoofd
Het onthouden van basale voorzieningen, zoals veilig onderdak, kleding, eten, drinken en medische zorg, mag geen middel zijn om terugkeer af te dwingen. Iedereen, ongeacht verblijfsstatus, heeft recht op deze minimale voorzieningen. Het onthouden van opvang is overigens ook niet effectief met het oog op terugkeer: asielzoekers moeten zich sterk en zeker voelen om aan terugkeer te werken en mogelijke belemmeringen weg te nemen. Dat lukt niet vanaf de straat, waar je slechts bezig bent met overleven.

Detentie: ultimum remedium
Asielzoekers horen niet in de gevangenis. Als de overheid besluit asielzoekers wel in bewaring te stellen om te voorkomen dat zij de illegaliteit ingaan, moet dit altijd door een rechter aan de mensenrechten worden getoetst. Het is heel belangrijk dat de mensenrechten goed en ruimhartig worden toegepast gezien de enorme impact van vrijheidsontneming op asielzoekers die hun land zijn ontvlucht.Kinderen mogen nooit worden opgesloten. Er moet zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van alternatieven, zoals een meldplicht en plaatsing in een vrijheidsbeperkende locatie.
Er moet altijd een individuele en onderbouwde afweging plaatsvinden of opsluiting noodzakelijk is. En detentie mag nooit langer duren dan strikt noodzakelijk.

Uitgangspunten voor onze inzet

Kerntaken VluchtelingenWerk
VluchtelingenWerk zet zich in voor vluchtelingen door middel van belangenbehartiging en begeleiding. Onze kracht schuilt in de wisselwerking tussen die beide taken. Ons doel is dat asielzoekers die bescherming behoeven, deze ook krijgen, en dat wordt voorkomen dat zij worden teruggestuurd naar een land waar zij gevaar lopen. Terugkeer kan pas plaatsvinden als na een eerlijke en zorgvuldige asielprocedure is gebleken dat de asielzoeker geen recht heeft op bescherming en dat terugkeren veilig, waardig en met perspectief mogelijk is.
De beschermingsvraag staat te allen tijde centraal in onze activiteiten. Daarom zijn onze vluchtverhaalanalyses zo belangrijk. De overheid mag de voorbereiding van terugkeer pas inzetten na afloop van de beroepsfase, als een rechtbank zich heeft gebogen over de beschermingsvraag.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid en maatwerk
Terugkeer is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de asielzoeker, de overheid en het land van herkomst. Hierbij moet ook onderkend worden dat ieder individu een ander verhaal heeft en in een andere positie verkeert. Dit vereist maatwerk.

Wel individuele (terugkeer)begeleiding, geen terugkeerorganisatie
De asielzoeker moet zich voor zijn vertrek kunnen wenden tot een onafhankelijke organisatie voor advies over zijn toekomst. Het is belangrijk dat de overheid zowel in nationaal als in Europees verband investeert in projecten voor zelfstandige terugkeer van (ex)asielzoekers. Wij participeren zelf ook in deze projecten. Door samenwerking met NGO's in landen van herkomst kan opvang en ondersteuning in die landen worden geborgd.
Dat heeft een positief effect op de re-integratie van degene die terugkeert. VluchtelingenWerk Nederland is echter geen terugkeerorganisatie: het is niet onze taak terugkeer te realiseren.

Eigen keuze
Als vaststaat dat bescherming op grond van het asielrecht niet (meer) tot de mogelijkheden behoort, dan is het onze taak om desgewenst de verschillende opties met de asielzoeker te bespreken: zelfstandige terugkeer, illegaal verblijf, gedwongen terugkeer of doormigratie naar een ander land. Terugkeer is altijd een eigen 'keuze' van de asielzoeker binnen de beperkte keuzemogelijkheden die er zijn. Als een asielzoeker kiest voor terugkeer, verwijst VluchtelingenWerk door naar geschikte organisaties om de feitelijke terugkeer te regelen.

Werkwijze

- Bij al ons werk staat het belang van asielzoekers en vluchtelingen centraal: bij elke keuze, of het nu gaat om het delen van informatie, deelname aan projecten of het samenwerken met de overheid en/of andere organisaties, beoordelen we eerst of en wat in het belang van de doelgroep is.

- Als we bij de individuele begeleiding van asielzoekers signalen krijgen over knelpunten op het gebied van het terugkeerbeleid, geven we die door binnen de organisatie zodat die knelpunten bij de collectieve belangenbehartiging kunnen worden betrokken.

- De collectieve belangenbehartiging richt zich met name op het verbeteren van de asielprocedure, het toelatingsbeleid en opvang- en detentieomstandigheden en -voorwaarden.

- We checken c.q. verrichten vluchtverhaalanalyses omdat dit vanuit onze beschermingsgerichte missie van essentieel belang is bij de begeleiding van asielzoekers, ook als zij zijn afgewezen.

- We zetten ons in voor een kwalitatief goede opvang, inclusief goede medische voorzieningen en zoveel mogelijk zelfredzaamheid. Scholing en training, en ook de afronding hiervan vóór terugkeer, zijn belangrijk.

- VluchtelingenWerk geeft voorlichting in de AZC's over het juridisch perspectief en de mogelijkheden voor zelfstandige terugkeer. Alle scenario's komen aan bod zodat de asielzoeker een realistisch beeld heeft over zijn opties.

- We bieden ook vanuit de gemeenten advies en begeleiding bij terugkeer, op een manier die past bij de lokale praktijk en problematiek. We zetten in op versterking van de samenhang in de terugkeerbegeleiding verenigingsbreed.

- Zolang asielzoekers hier zijn, willen we in gesprek blijven op basis van vertrouwen en zonder vooropgestelde uitkomst. We bieden een luisterend oor en benaderen asielzoekers met respect en onbevooroordeeld, wat hun beslissing ook moge zijn.

- VluchtelingenWerk biedt zelf geen opvang aan (uitgeprocedeerde) asielzoekers. We zetten ons door middel van belangenbehartiging in om opvang door andere organisaties of instanties te bewerkstelligen.

- VluchtelingenWerk werkt samen met andere organisaties op het gebied van duurzame terugkeer om de asielzoeker naar een NGO in het land van terugkeer te kunnen doorverwijzen. We zoeken strategische partnerschappen en stemmen waar nodig met onze partners af, met name als het gaat om onderwerpen die aan de randen van onze missie liggen.

Op onze website vindt u de volledige tekst van de brochure 'Visie op terugkeer'.

VluchtelingenWerk Nederland

Postbus 2894
1000 CW Amsterdam
info@vluchtelingenwerk.nl
www.vluchtelingenwerk.nl

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI
NATIONALE POSTCODE LOTERIJ
CBF Keur VOOR GOEDE DOELEN